

Jelena Jurić, mag. oec.

Sveučilište u Mostaru, Ekonomski fakultet Mostar, Mostar, BiH
jelena.juric@ef.sum.ba

Marko Barbarić, mag. oec.

Sveučilište u Mostaru, Ekonomski fakultet Mostar, Mostar, BiH
marko.barbaric@ef.sum.ba

Nikola Škobić, mag. oec.

Sveučilište u Mostaru, Ekonomski fakultet Mostar, Mostar, BiH
nikola.skobic@ef.sum.ba

PROCESI PRISTUPANJA EU I KANDIDATSKI STATUS – PRILIKA ZA RAST? – PRIMJER ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA

Primljen: 1. rujna 2023.

Prihvaćen: 20. prosinca 2023.

<https://doi.org/10.46458/27121097.2023.29.45>

Prethodno priopćenje

Sažetak

Proces pristupanja EU zajednički je, i jedan od najvažnijih, ciljeva zemalja zapadnog Balkana. Uzimajući u obzir različitu, i često složenu, situaciju u navedenim zemljama, proces pristupanja je važan korak kojim se potiču nužno potrebne demokratske i ekonomske reforme. Proces pristupanja je dugotrajan i složen proces koji uključuje brojne faze i procedure. Jedan od važnijih koraka, dobivanje kandidatskog statusa, značajan je napredak posebice za male zemlje zapadnog Balkana. Bosna i Hercegovina je status kandidata dobila, tek, 2021. godine za razliku od drugih zemalja zapadnog Balkana pa se mogući učinci na BiH gospodarstvo tek mogu očekivati.

Cilj ovoga rada je bio analizirati moguću povezanost reformi na putu prema EU i stjecanje kandidatskog statusa u zemljama zapadnog Balkana, sa indikatorima ekonomskog rasta. Rezultati provedenog istraživanja ukazuju kako su potrebne strukturne reforme u zemljama zapadnog Balkana, još uvijek, nedovoljne i spore

kako bi imale pozitivan utjecaj na ekonomski rast. Pritom, samo stjecanje kandidatskog statusa nema značajan učinak na ekonomski rast.

Ključne riječi: *EU, kandidatski status, zapadni Balkan, ekonomski rast, strukturne reforme*

JEL: F02, F15

1. UVOD

Europska unija (EU) je partnerstvo dvadeset sedam europskih zemalja članica koje su prošle kroz određeni put do potpunog članstva. Za zemlje zapadnog Balkana, proces pristupanja EU je zajednički i jedan od najvažnijih ciljeva. Proces pristupanja, koji je ionako složen i dugotrajan proces, za zemlje zapadnog Balkana se čini posebno zahtjevnim budući da uključuje niz značajnih i važnih demokratskih i ekonomskih reformi kako bi ispunile uvjete za članstvo u EU. Kandidatski status samo je jedan korak u tom procesu za koji navedene zemlje moraju uložiti mnogu napora i provesti brojne reforme. Navedene se zemlje, uz europske napore, suočavaju i s vlastitim unutarnjim preprekama i problemima. Kandidatski status Bosne i Hercegovine, postignut, tek, krajem 2022. godine, jedan je pokazatelj takvog dugotrajnog i zahtjevnog puta. Cilj rada je analizirati utjecaje reformi koje je potrebno provesti na putu prema EU i samo stjecanje statusa kandidata u zemljama zapadnog Balkana na indikatore ekonomskog rasta. Dobiveni rezultati mogu biti smjernica u daljnjim nastojanjima zemalja zapadnog Balkana ka punopravnom članstvu u EU.

2. PREGLED LITERATURE

Put prema kandidatskom statusu je obično prožet nizom reformi, i stoga prilično zahtjevan, ali stvarni učinci EU integracije se većinom vide tek nakon pristupanja. Iz tog razloga, u većini dostupnih radova i studija istražuje se utjecaj punopravnog pristupanja EU na određenu ekonomiju i različite ekonomske aspekte. Različite zemlje imale su različite razloge pristupanja EU. Sami počeci stvaranja EU bili su suradnja između Francuske i Njemačke, s ciljem ublažavanja posljedica rata. Belgija je vidjela EU kao priliku postizanja diplomatske ekonomije obujma, dok su Poljska, Mađarska i Estonija vidjele EU kao sigurnost od Rusije (Ultan i Ornek, 2015). Posljednje veliko proširenje EU 2004. godine, na Baltičke zemlje i zemlje srednje i istočne Europe, imalo je pozitivan utjecaj na postojeće zemlje članice budući su nakon integracije, migracijski tijekovi bili prema razvijenim

zemljama kojima je trebala radna snaga (Simionescu, 2019). U svom istraživanju Paun (2019), nalazi kako su navedene nove članice imale s druge strane koristi od europskog jedinstvenog tržišta i stabilnosti. Različita istraživanja pokazuju kako je članstvo u EU imalo utjecaj na rast BDP-a (Rapacki i Prochniak, 2019; Orłowski, 2020). Istraživanje, koje su proveli Xuejiao i dr. (2022), potvrđuje kako je proširenje EU 2004. godine imalo pozitivan utjecaj na ekonomski i socijalni razvoj zemalja članica kroz učinak produktivnosti. Isti autori ukazuju kako su poboljšanje ekonomskih sloboda, državnih rashoda i industrijske strukture imali pozitivan i značajan utjecaj na ekonomski razvoj. Maldini u svom radu, u kojem analizira koristi EU članstva za Hrvatsku, ističe kako je na početku, zbog nedovoljne pripremljenosti, Hrvatska relativno sporo koristila prednosti EU. Nakon nekog vremena, EU članstvo je povećalo institucionalni kapacitet i iskoristivost Europskog strukturnog i investicijskog fonda. U međuvremenu, slobodno kretanje ljudi, roba, kapitala i usluga, kao i prilike koje nosi otvoreno tržište EU imalo je dvostruki učinak, ekonomija je ojačala zbog veće otvorenosti, ali se istodobno bilježi sporiji ekonomski rast. Kao razloge sporog rasta, isti autor navodi strukturne probleme i povećanje emigracije visoko obrazovanih mladih ljudi (Maldini, 2019). Endrodi-Kovacs i Tankovsky (2022), u svom istraživanju zemalja zapadnog Balkana, navode kako ove zemlje bilježe napredak, ali kako još uvijek postoje područja gdje su poboljšanja nužna kako bi se iskoristile prednosti integracije.

3. ZEMLJE ZAPADNOG BALKANA NA PUTU PREMA EUROPSKOJ UNIJI

Kandidatski status predstavlja značajan korak naprijed na putu prema EU integraciji i svojevrsna je nagrada zemlji za napredak i harmonizaciju sa EU standardima i kriterijima iz Kopenhagena. Također je i političko priznanje bližih odnosa sa EU (Desus i dr., 2017; Kollias i Messis, 2021). Ipak, kandidatski status ne znači kako će pregovori o pristupanju automatski započeti ili kako će se zemlje zasigurno pridružiti EU. Turska je dobila status kandidata 1999. godine i započela pregovore 2005. godine, ali još uvijek nije članica.

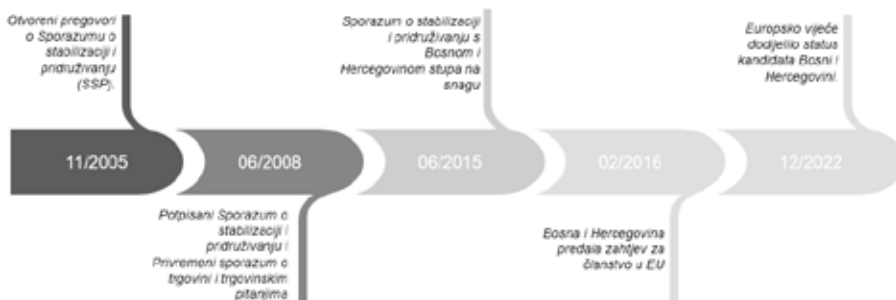
Europski put zemalja zapadnog Balkana je jako spor. Godine 2003. na samitu u Solunu, zemljama zapadnog Balkana obećano je punopravno članstvo i samo je Hrvatska postala članicom. Ipak, bez obzira koliko spor bio europski napredak navedenih zemalja, one su već povezane s EU ekonomijom kroz trgovinu, izravne strane investicije, financijske tijekove i integraciju bankovnog sustava (Uvalić, 2019). Na slici 1. prikazan je vremenski tijek europskih procesa u zemljama zapadnog Balkana.

Slika 1. Europski put zemalja zapadnog Balkana

Albanija

Bosna i Hercegovina

Crna Gora

Kosovo

Sjeverna Makedonija

Srbija

Izvor: izrada autora prema podacima Europske komisije

Analiza kratkog vremenskog prikaza europskog puta navedenih zemalja jasno ukazuje koliko je navedeni proces spor i pod utjecajem brojnih problema s kojima se zemlje suočavaju. Ipak, kandidatski status je za navedene zemlje značajan korak naprijed koji može utjecati na različite aspekte ekonomskog razvoja.

4. PODACI I METODOLOGIJA

Kako je već ranije navedeno, radovi u kojima se istražuje utjecaj procesa pristupanja EU na pojedino gospodarstvo odnose se prvenstveno na istraživanja utjecaja punopravnog pristupanja EU. Za zemlje zapadnog Balkana, koje su zapravo još na počecima procesa pristupanja, takvi su radovi jako oskudni. U ovom radu, ispitani su empirijski modeli kojima se istražuje utjecaj pojedinih nezavisnih varijabli koje predstavljaju proces pristupanja EU na zavisnu varijablu *ekonomski rast* mjerenu stopom rasta realnog BDP-a. Nezavisne i kontrolne varijable odabrane su prema sličnim istraživanjima (Rapacki i Prochniak, 2009; Prochniak, 2011; Ziberi i Zulfiu, 2021). Za nezavisnu varijablu koja predstavlja strukturne promjene, po uzoru na rad Rapacki i Prochniak (2009) u kojem se ispituje utjecaj proširenja EU na ekonomski rast zemalja srednje i istočne Europe, uzet je *Indikator tranzicije*¹ koji objavljuje Europska banka za obnovu i razvoja (EBRD). Ostale nezavisne varijable su priljev *izravnih stranih investicija (FDI)* (% BDP-a) iz baze podataka Svjetske banke, *Indeks ekonomske slobode*² koji objavljuje Heritage Foundation te binarna *dummy* varijabla *kandidatski status* koja poprima vrijednost 0 u godinama kada zemlja nema kandidatski status i 1 u godinama u

¹ Indikator tranzicije (*engl. Transition Indicator*) odražava procjenu Ureda glavnog ekonomiste i Odjela za ekonomiju, politiku i upravljanje Europske banke za obnovu i razvoj o napretku u tranziciji u ekonomijama u koje EBRD ulaže. Vrijednosti indikatora do 2016. godine temeljile su se na kvalifikacijskom okviru razvijenom 1994. godine. Indikator tranzicije uključuje sljedeće indikatore: privatizacije velikog obujma, privatizacije malog obujma, upravljanje i restrukturiranje poduzeća, liberalizaciju cijena, trgovinu i devizni tečaj, politiku konkurentnosti, reformu banaka i liberalizaciju kamatnih stopa, tržište vrijednosnica i nebankovne financijske institucije. Nakon 2016. godine uveden je novi okvir procjene tranzicije. Prema novom okviru funkcionalnu i održivu tržišnu ekonomiju karakterizira šest tranzicijskih kvaliteta tj. ekonomija koja je konkurentna, dobro upravljana, zelena, inkluzivna, otporna i integrirana. (<https://www.ebrd.com/economic-research-and-data/transition-qualities-asses.html>) (pristupano 20.10.2023.).

Za potrebe ovog rada izračunat je ukupni Indikator tranzicije kao prosječna vrijednost svih navedenih indikatora u promatranom razdoblju prema uzoru na Rapacki i Prochniak (2009).

² Indeks ekonomske slobode (*engl. Index of Economic Freedom*) mjeri ekonomske slobode na temelju 12 kvantitativnih i kvalitativnih čimbenika grupiranih u četiri veće kategorije ili stupa ekonomskih sloboda: vladavina prava (vlasnička prava, integritet vlade, učinkovitost sudstva), veličina države (državna potrošnja, porezni teret, fiskalno zdravlje), regulatorna učinkovitost (poslovne slobode, radne slobode, monetarne slobode) i otvoreno tržište (slobodna trgovina, investicijska sloboda, financijska sloboda). Svaka od navedenih 12 ekonomskih sloboda unutar ovih kategorija rangirana je na skali od 0 do 100 s jednaki ponderom svake (<https://www.heritage.org/index/about>) (pristupano 20.10.2023.).

kojima ima kandidatski status. Kontrole varijable utjecaja na ekonomski rast preuzete su iz baze podataka Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda, a odnose se na: bruto investicije u fiksni kapital (*Gross Fixed Capital Formation*), stopa inflacije, izvoz roba i usluga (% BDP-a), radna snaga sa srednjim obrazovanjem, radna snaga s tercijskim obrazovanjem, fiskalni deficit (*Net lending/net borrowing*), primljene osobne doznake (% BDP-a) i bruto državni dug (% BDP-a). Razdoblje obuhvaćeno ovim istraživanjem je od 2004. do 2021. godine. Za ispitivanje postavljenih ekonometrijskih modela korištena je metoda višestruke regresije te statistički program Stata MP17. Kako bi se ispitala pretpostavka o utjecaju procesa pristupanja EU na odabranim zemljama na ekonomski rast, procijenjena su četiri modela. U svakom modelu zavisna varijabla ekonomski rast mjerena je stopom rasta BDP-a, nezavisne varijable se mijenjaju u svakom od modela, dok su kontrolne varijable identične u svim modelima.

5. REZULTATI I DISKUSIJA

Fokus ovog istraživanja bio je analizirati imaju li aktivnosti vezane uz proces pristupanja EU i stjecanja kandidatskog statusa utjecaja na ekonomski rast odabranih zemalja zapadnog Balkana. Ispituje se povezanost strukturnih promjena, priljeva izravnih stranih investicija, promjene indeksa ekonomske slobode te samog stjecanja kandidatskog statusa s ekonomskim rastom. Prethodno regresijskoj analizi urađena je deskriptivna statistika i korelacijska matrica čiji se rezultati nalaze u prilogu rada. U tablici 1. dani su rezultati regresijske analize zadanih modela.

Tablica 1. Rezultati višestruke regresije

Naziv varijable	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Indikator tranzicije	-1.153** (0,005)	-	-	-
FDI	-	0,196 (0,083)	-	-
Indeks ekonomske slobode	-	-	0,0372 (0,707)	-
Kandidatski status	-	-	-	1,091 (0,255)
Bruto investicije u fiksni kapital	0,510*** (0,000)	0,386*** (0,000)	0,324** (0,003)	0,362*** (0,000)

Stopa inflacije	0,297* (0,025)	0,271* (0,049)	0,367* (0,022)	0,384** (0,005)
Izvoz roba i usluga	0,216*** (0,000)	0,115* (0,013)	0,136* (0,010)	0,106* (0,037)
Radna snaga sa srednjim obrazovanjem	-0,0874 (0,394)	0,00490 (0,960)	0,0713 (0,484)	0,0123 (0,901)
Radna snaga s tercijskim obrazovanjem	-0,0395 (0,581)	-0,0465 (0,513)	-0,0174 (0,827)	-0,0265 (0,717)
Fiskalni deficit	0,966*** (0,000)	0,858*** (0,000)	0,851*** (0,000)	0,853*** (0,000)
Doznake	0,0294 (0,863)	0,0274 (0,882)	0,221 (0,248)	0,158 (0,356)
Državni dug	0,0232 (0,284)	-0,0192 (0,351)	-0,00186 (0,932)	-0,0107 (0,588)
*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001				
R ²	0,593	0,549	0,549	0,538

Izvor: Izrada autora

Rezultati provedenog istraživanja ukazuju kako su, u slučaju promatranih zemalja, strukturne reforme mjerene indikatorom tranzicije signifikantno negativno korelirane (-1,153) s ekonomskim rastom. Iako se, zapravo, moglo očekivati da strukturne reforme povećavaju ekonomski rast, ovakvi rezultati ne moraju biti iznenađenje. Ako se promatraju indikatori tranzicije u zadanim zemljama³, vidi se kako ti indikatori imaju male vrijednosti i što je još značajnije promjene tih indikatora u promatranom vremenskom razdoblju su skoro pa neznatne. Takvi rezultati ukazuju kako se strukturne reforme u analiziranim zemljama odvijaju jako sporo i nedovoljno za poboljšanje ekonomskog rasta. Uz to i rezultati ostalih procijenjenih modela ukazuju kako priljev izravnih stranih investicija, promjena indeksa ekonomskih sloboda kao i dobivanje kandidatskog statusa u promatranom razdoblju nisu statistički značajni za ekonomski rast. S druge strane, rezultati provedenog istraživanja ukazuju kako su bruto investicije u fiksni kapital, stopa inflacije, izvoz roba i usluga te fiskalni deficit signifikantno u korelaciji s ekonomskim rastom u svim promatranim modelima. Navedeno upućuje kako se analizirane zemlje u svojim procesima pristupanja suočavaju s unutarnjim makroekonomskim prilikama, potpomognutim globalnim događajima, koji imaju utjecaja na ekonomski rast.

³ podaci raspoloživi u prilogu

Ovakve dobivene rezultate ne treba uzeti kao konačne i definitivne, s obzirom na veličinu uzorka i koeficijenta determinacije te ostala ograničenja provedenog istraživanja. Indikator tranzicije samo je zamjena za mjeru strukturnih reformi i korištenje nekog drugog indikatora ili pak analiza utjecaja pojedinačnih pokazatelja korištenog indikatora ostavljaju prostor za daljnja istraživanja. Buduća istraživanja mogla bi se fokusirati na srednjoročno promatranje učinaka, kako bi se smanjili utjecaji ekonomskih ciklusa i tendencije provođenja reformi tijekom pada ekonomske aktivnosti.

6. ZAKLJUČAK

Procesi pristupanja EU uvijek uključuju niz reformi koje je potrebno provesti. U slučaju zemalja zapadnog Balkana, procesi pristupanja EU dugotrajni su i složeni i uključuju složene reforme. Provedeno istraživanje, na uzorku šest zemalja zapadnog Balkana, pokazalo je kako su strukturne reforme u navedenim zemljama negativno povezane s ekonomskim rastom dok samo stjecanje kandidatskog statusa nije u vezi s ekonomskim rastom. Takve rezultate ne treba shvatiti na način kako strukturne reforme zaista negativno utječu na ekonomski rast i da ih treba izbjegavati, nego da su one u analiziranim zemljama nedostatne i neučinkovite poboljšanje ekonomskog rasta. Također, treba imati na umu i različitost i kvalitetu reformskih paketa kao i njihovog provođenja. Uz sve to, niz unutarnjih strukturnih problema značajno utječe na rast i otežava procese pristupanja EU.

LITERATURA

1. Desus, Z. et al. (2017) Kosovo's EU candidate status: a goal within reach?, European Policy Centre, Group for Legal and Political Studies
2. Endrődi-Kovács, V., Tankovsky, O. (2022) A composite indicator for economic integration maturity: the case of Western Balkan countries, *Eastern Journal of European Studies* 1, pp. 148 -166.
3. European Commission (2022a) Albania 2022 Report, Commission Staff Working Document, SWD (2022) 332 final
4. European Commission (2022b) Bosnia and Herzegovina 2022 Report, Commission Staff Working Document, SWD (2022) 336 final
5. European Commission (2022b) Kosovo 2022 Report, Commission Staff Working Document, SWD (2022) 333 final
6. European Commission (2022c) Montenegro 2022 Report, Commission Staff Working Document, SWD (2022) 335 final
7. European Commission (2022d) North Macedonia 2022 Report, Commission Staff Working Document, SWD (2022) 337 final
8. European Commission (2022e) Serbia 2022 Report, Commission Staff Working Document, SWD (2022) 338 final
9. Kollias, C., Mesis, P., (2021) Are candidate countries converging with the EU in terms of the Copenhagen political criteria?, *European Politics and Society*
10. Maldini, P. (2019) Croatia and the European Union, in. Laursen, F. (ur.) *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Oxford, Oxford University Press, pp. 1-2.
11. Orłowski, L.T. (2020) Capital markets integration and economic growth in the European union, *Journal of Policy Modeling*, Vol. 42, no. 4, pp.893 – 902
12. Paun, D. (2019) Tax competition and factors influencing the gross domestic product and foreign direct investments of CEE countries, *Economic Research – Ekonomska istraživanja*, Vol.32, no.1, pp. 876-893

13. Rapacki, R., Prochniak, M. (2019) EU membership and economic growth: empirical evidence for the CEE countries, *European journal of comparative economics*, Vol. 16, no.1, pp. 3-40
14. Simionescu, M. (2019) European economic integration and migration in Romania, *Economic Research – Ekonomska Istraživanja*, Vol.32, no.1, pp. 3607-3626
15. Ultan, M. O., Ornek, S. (2015): Euroscepticism in the European Union, *International Journal of Social Sciences*. IV, pp. 49-57.
16. Uvalić, M. (2019) Economic Integration of the Western Balkans into the European Union: The Role of EU Policies in Džankić, J. (2019) The Europeanisation of the Western Balkans, *New Perspectives on South-East Europe*
17. Xuejiao Z., Chaoying S., Yangjie L.(2022) Can European Union (EU) Enlargement Boost Regional Economic Common Growth? Multi-Period Difference-in-Difference (DID) Method, *Journal of Environmental and Public Health*, vol. 2022, Article ID 4502628, pp. 10
18. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (pristupano 10.10.2023)
19. <https://www.ebrd.com/transition-report> - različita izdanja (pristupano 10.10.2023)
20. <https://www.heritage.org/index/> (pristupano 10.10.2023)
21. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/October> (pristupano 15.10.2023.)

Jelena Jurić, mag. oec.

University of Mostar, Faculty of Economics Mostar, Mostar, B&H
jelena.juric@ef.sum.ba

Marko Barbarić, mag. oec.

University of Mostar, Faculty of Economics Mostar, Mostar, B&H
marko.barbaric@ef.sum.ba

Nikola Škobić, mag. oec.

University of Mostar, Faculty of Economics Mostar, Mostar, B&H
nikola.skobic@ef.sum.ba

EU ACCESSION PROCESSES AND CANDIDATE STATUS – OPPORTUNITY FOR GROWTH? – CASE OF WESTERN BALKAN COUNTRIES

Received: September 1, 2023

Accepted: December 20, 2023

<https://doi.org/10.46458/27121097.2022.29.45>

Peliminary communication

Abstract

The EU accession is a common and one of the most important goals of the Western Balkan countries. Considering the different and often complex situation in these countries, the accession process is an important step that encourages necessary democratic and economic reforms. The accession process is a long-term and complex procedure involving numerous stages and procedures. One of the more significant steps, obtaining candidate status, represents a significant progress, particularly for the small Western Balkan countries. Bosnia and Herzegovina gained candidate status as late as 2021, unlike other Western Balkan countries, so the potential effects on the BiH economy can only be anticipated.

The aim of this study was to analyse the potential relation between reforms during EU accession process and the gaining the candidate status in Western Balkan countries with indicators of economic growth. Results indicate that structural reforms in Western Balkan countries are still insufficient and slow to have a positive impact on economic growth. Furthermore, the acquisition of candidate status does not have a significant effect on economic growth.

Keywords: *EU, candidate status, Western Balkans, economic growth, structural reforms.*

JEL: F02, F15

PRILOZI

Korelacijska matrica

Variables	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
(1) Godina	1.000														
(2) TransitionInd~r	0.815	1.000													
(3) FDI	-0.074	-0.026	1.000												
(4) EconomicFreedo~r	0.558	0.499	0.075	1.000											
(5) CS	0.255	0.374	0.223	0.402	1.000										
(6) GDPgrowthannual	-0.117	-0.020	0.047	0.042	-0.017	1.000									
(7) Grossfixedcap~n	-0.086	0.054	0.076	0.184	-0.377	0.233	1.000								
(8) Inflationconsum~v	-0.365	-0.321	0.219	-0.253	-0.114	0.138	-0.088	1.000							
(9) Exportsgoods~s	0.472	0.477	-0.068	0.454	0.670	0.100	-0.470	-0.079	1.000						
(10) Laborforceit~c	-0.356	-0.089	0.009	0.142	0.361	0.080	-0.157	0.004	0.419	1.000					
(11) Laborforceit~a	-0.039	0.041	-0.092	0.180	0.171	0.041	0.138	-0.446	0.229	0.407	1.000				
(12) Netlendingnet~g	-0.071	0.034	-0.244	-0.204	-0.085	0.360	-0.162	-0.072	0.081	0.086	0.057	1.000			
(13) Personalremitt~d	0.033	0.149	0.266	0.308	0.642	0.066	0.517	0.013	0.729	0.731	0.252	0.049	1.000		
(14) Generalgovern~t	0.223	0.228	0.168	0.086	0.329	0.388	-0.082	-0.101	0.049	0.115	-0.152	-0.421	0.018	1.000	

Deskriptivna statistika

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
Godina	108	2012.5	5.212	2004	2021
TransitionIndicator	98	3.984	1.143	2.555	6.172
FDI	98	6.945	5.251	.062	37.272
EconomicFreedomInd~r	86	62.221	4.869	44.7	71.3
CS	108	.426	.497	0	1
GDPgrowthannual	103	3.215	3.725	-15.307	13.043
Grossfixedcapitalf~n	104	24.547	5.159	15.95	39.216
Inflationconsumerp~u	104	2.707	3.25	-2.41	16.12
Exportsofgoodsands~s	104	35.509	10.325	17.191	66.215
Laborforcewithinte~d	81	59.759	6.242	42.54	70.96
Laborforcewithdva~t	82	75.744	5.436	62.13	83.71
Netlendingnetborro~g	108	-2.493	2.98	-10.934	8.431
Personalremittance~d	102	10.082	4.935	0	21.055
Generalgovernmentg~t	106	43.458	20.39	5.569	107.348

Vrijednosti indikatora tranzicije po zemljama i godinama

Zemlja	Godina	Transition Indicator	Zemlja	Godina	Transition Indicator
Albanija	2004	3.221666667	Bosnia and Herzegovina	2013	3.055
Albanija	2005	3.276666667	Bosnia and Herzegovina	2014	3.055
Albanija	2006	3.276666667	Bosnia and Herzegovina	2015	3.055
Albanija	2007	3.331666667	Bosnia and Herzegovina	2016	5.045
Albanija	2008	3.331666667	Bosnia and Herzegovina	2017	5.08
Albanija	2009	3.386666667	Bosnia and Herzegovina	2018	5.081666667
Albanija	2010	3.443333333	Bosnia and Herzegovina	2019	5.055
Albanija	2011	3.443333333	Bosnia and Herzegovina	2020	5.061666667
Albanija	2012	3.498333333	Bosnia and Herzegovina	2021	5.101666667
Albanija	2013	3.498333333	Kosovo	2004	
Albanija	2014	3.498333333	Kosovo	2005	
Albanija	2015	3.498333333	Kosovo	2006	
Albanija	2016	5.035	Kosovo	2007	
Albanija	2017	5.091666667	Kosovo	2008	
Albanija	2018	5.14	Kosovo	2009	
Albanija	2019	5.048333333	Kosovo	2010	
Albanija	2020	5.088333333	Kosovo	2011	
Albanija	2021	5.088333333	Kosovo	2012	
Bosnia and Herzegovina	2004	2.666666667	Kosovo	2013	2.888333333
Bosnia and Herzegovina	2005	2.666666667	Kosovo	2014	2.888333333
Bosnia and Herzegovina	2006	2.723333333	Kosovo	2015	
Bosnia and Herzegovina	2007	2.835	Kosovo	2016	4.601666667
Bosnia and Herzegovina	2008	2.945	Kosovo	2017	4.695
Bosnia and Herzegovina	2009	3	Kosovo	2018	4.811666667
Bosnia and Herzegovina	2010	3	Kosovo	2019	4.848333333
Bosnia and Herzegovina	2011	3.055	Kosovo	2020	4.875
Bosnia and Herzegovina	2012	3.055	Kosovo	2021	4.873333333

Zemlja	Godina	Transition Indicator	Zemlja	Godina	Transition Indicator
Montenegro	2004	2.611666667	North		
Montenegro	2005	2.666666667	Macedonia	2013	3.555
Montenegro	2006	2.945	North		
Montenegro	2007	2.945	Macedonia	2014	3.555
Montenegro	2008	3.111666667	North		
Montenegro	2009	3.111666667	Macedonia	2015	3.555
Montenegro	2010	3.111666667	North		
Montenegro	2011	3.166666667	Macedonia	2016	5.505
Montenegro	2012	3.221666667	North		
Montenegro	2013	3.276666667	Macedonia	2017	5.631666667
Montenegro	2014	3.276666667	North		
Montenegro	2015	3.331666667	Macedonia	2018	5.666666667
Montenegro	2016	5.718333333	North		
Montenegro	2017	5.788333333	Macedonia	2019	5.695
Montenegro	2018	5.956666667	North		
Montenegro	2019	6.086666667	Macedonia	2020	5.685
Montenegro	2020	6.128333333	North		
Montenegro	2021	6.171666667	Macedonia	2021	5.746666667
North			Serbia	2004	2.555
Macedonia	2004	3.276666667	Serbia	2005	2.61
North			Serbia	2006	2.776666667
Macedonia	2005	3.386666667	Serbia	2007	2.945
North			Serbia	2008	3
Macedonia	2006	3.386666667	Serbia	2009	3.056666667
North			Serbia	2010	3.111666667
Macedonia	2007	3.443333333	Serbia	2011	3.166666667
North			Serbia	2012	3.166666667
Macedonia	2008	3.498333333	Serbia	2013	3.166666667
North			Serbia	2014	3.166666667
Macedonia	2009	3.498333333	Serbia	2015	3.166666667
North			Serbia	2016	5.758333333
Macedonia	2010	3.498333333	Serbia	2017	5.813333333
North			Serbia	2018	5.85
Macedonia	2011	3.498333333	Serbia	2019	5.866666667
North			Serbia	2020	5.895
Macedonia	2012	3.555	Serbia	2021	5.916666667